

Al cor, la quimereta

Encarna Sant-Celoni i Verger,
Al cor, la quimereta,
Tabarca, València 2003.

150 pàgines, amb una guia de lectura i tres glossaris molt bons (lèxic, locucions no verbals i locucions verbals)

Aquesta és una novella extraordinària per tres raons: perquè recupera una part de la història valenciana, perquè dignifica la vida de les dones i perquè conté un llenguatge realment admirable. Vegem-ho en detall. Encara que no és el vessant més important, començarem pel costat històric. El darrer llibre d'Encarna Sant-Celoni mostra als lectors aspectes d'una manera de viure que ha tendit a desaparèixer molt de pressa: la dels pobles agrícoles valencians entre 1940 i 1960. L'escriptora focalitza un poble valencià; però, com que el seu treball no queda en la superfície anecdòtica, sinó que tonya i cava cap a l'ànima humana, el resultat és aplicable a la immensa majoria dels pobles valencians.

Els qui vàrem nàixer en aquelles dècades gaudim (i a voltes patim) revivint el món de la infantesa. Complementària-ment els valencians que s'han criat en ambients urbans (que ja són els que predominen des de Vinaròs fins a Oriola) aprendran característiques socials i humanes d'una part tan important dels nostres predecessors, com la dels qui vivien entorn dels fruits de la terra. Ben mirat, és possible que, des del punt de vista descrit, l'obra

també interesse als antropòlegs i estudiants universitaris d'eixa disciplina.

Ara bé, l'aspecte psicològic predomina sobre el social. De fet, la novella és la història d'una dona que té una malaltia terminal i, mentre s'acosta a la mort, va recordant la seua vida. Els lectors trobaran una dona que, com la majoria de les valencianes nascudes en els anys vint, va treballar molt tota la seua vida (i des de l'adolescència mateixa); una dona plena de vida i d'alegria que els captivarà. Però la novel·lista també mostra la part difícil de la vida de la dona, com ara les relacions amb la família paterna i, sobretot, amb l'home. I no és que Gertrudis –així es diu la protagonista– no estimara el seu marit (i viceversa); és el fet que, en una societat dirigida i controlada pels hòmens, és inevitable que eixe domini tinga efectes negatius sobre la vida concreta de cada dona.

La part més impactant de l'obra és que Sant-Celoni mostra el domini de l'home sense odi ni ràbia, que és la manera més eficaç de canviar una situació social injusta. En efecte, els aspectes negatius d'una persona (i d'una societat) només es poden canviar des de dins, i, encara, estimant-la; només així som capaços d'actuar de la manera més positiva i eficaç: mostrar un defecte d'una persona (o d'una societat) de tal manera que els dominants accepten que uns canvis determinats en el seu comportament no són únicament necessaris pel bé d'uns altres, sinó també beneficiosos per als dominants mateixos. Al capdavant, la vida sempre és més satisfactòria quan les relacions humanes s'assen-ten en la coordinació. Per altra banda, trobem la mateixa actitud en la llengua: la jove universitària no intenta mai adoc-trinar sa mare, la qual, davant una filla tan conseqüent amb les seues idees com respectuosa amb ella, acabarà augmentant l'adhesió a l'ús social del valencià.

En eixa actuació de la nostra novel·lista hi ha tota una lliçó per al valencianisme revolucioniari dels seixanta i els setanta: bàsicament, preteníem «transformar» la societat valenciana des de fora i tenint-hi

més mania que afecte. Per fortuna una part de la joventut valencianista ja té un comportament diferent, i seria formidable que hi haguera interacció entre eixa joventut i els valencianistes antics que han madurat adequadament. Ben mirat, eixa és una altra raó que porta els uns i els altres al mateix resultat: a la conveniència de llegir *Al cor, la quimereta*. La veritat és que, si els valencians ja fórem un poble normal, eixa novella també seria un èxit de lectura entre les dones que ara tenen seixanta anys o més; no debades les reflexions de Gertrudis les ajudarien en molts casos a interpretar més bé la seua vida.

Els punts de vista psicològic i social són els que adoptaran els lectors que llegiran la darrera novella d'Encarna Sant-Celoni, però no podem deixar de constatar que hi ha un vessant tan important com els dos anteriors: la llengua en què és escrit el llibre. En el preàmbul l'autora justifica perquè ha redactat la novella (que té la forma de monòleg de la protagonista), mirant de respectar la llengua col·loquial a fi que hi haja versemblança. En el resultat, però, no hi ha res a lamentar; al contrari –i això en tot: en el lèxic–, en la fraseologia i fins en la sintaxi, en la qual es troben construccions ben positives i a penes conegudes. El llibre és una verificació empírica de l'afirmació que fem una part dels lingüistes: l'enorme valor que té el valencià col·loquial. És una mostra palpable del fet que el coneixement del valencià tradicional permet d'arribar a una llengua culta tan genuïna i popular com diferenciada de la llengua dominant.

Cal fer notar que hi ha moltes paraules i expressions que no havia vist mai en la llengua escrita i que són ben naturals del parlar de Silla (com ara *raonar a bonament*, o *escardussó*). En eixes coincidències entre la Safor i l'Horta hi ha una mostra més de l'afirmació que, en contra del que fan creure els qui es fixen només en anècdotes, els parlars valencians són profundament unitaris entre ells, i això de punta a punta del país: per cada diferència hi han cent coincidències.

Certament, tenint en compte que l'autora no partia de propostes concretes, podem opinar que en tal o tal altre detall seria preferible la forma culta (com ara l'imperfet *feia*, contra *fea*), i també al revés (que en açò o en allò potser hauria estat més adequada la forma viva, com ara *mentres*, en compte de *mentre*); però les obres les hem de valorar mirant-ne el conjunt, i el conjunt diu que tots els professionals de la llengua (escriptors i correctors, lingüistes i docents) haurien de conèixer el llenguatge del llibre *Al cor, la quimereta*. Realment, si els valencians unim un amor profund per nosaltres mateixos i una actuació intel·ligent, és segur que anirem construint una societat cada dia més plena, més justa i més viva. Tant en el contingut com en la forma, Encarna Sant-Celoni ho ha aconseguit aquí. I els altres valencianistes també podem eixir, si volem; tota persona i tot poble pot anar superant dificultats i adversitats si és constant i reflexiona per a conservar encerts i rectificar errors. Ens trobem davant un treball ben fet, i, per tant, els crítics literaris i els docents tenim l'obligació de contribuir a fer que el llibre arribe al públic en general. Ben mirat, potser el valencianisme té en això un dels reptes importants: aconseguir que els nostres productes culturals bons, en compte de malviure i morir en la ignorància i l'oblit, arriben a la societat valenciana, en la qual han de fructificar. ♦

ABELARD SARAGOSSÀ